

O formalnih in didaktičkih stopnjah in pa o razvijajoče-upodabljajočem pouku.

Spisal V. Bežek.

(Dalje.)

Pipa.

Smoter.¹ *Učitelj:* Neki pesnik nam pripoveduje, kako je nemški huzar hranil turško pipo kakor kako svetinjo. Kakšna vprašanja slede iz tega, kar sem vam povedal?

Učenci: Kako je prišla nemškemu huzarju v roke turška pipa? Zakaj jo je huzar hranil kakor kako svetinjo?

Učitelj: Kaj bi utegnili domnevati pri prvem vprašanju?

Učenci: Nemški huzar se je morda udeležil vojne proti Turkom ter se vrnil z uplenjeno pipo.

Učitelj: Pridi in pokaži glavno mesto turškega kraljestva! — Na katerem polotoku leži Carigrad?

Učenec: Na Balkanskem.

Učitelj: Katera država meji na severozahodu na Balkanski polotok?

Učenec: Avstro-Ogrska.

Učitelj: Avstrija in Turki so zbili v preteklih stoletjih mnogo krvavih bojov. V le-teh se je zlasti odlikoval neki avstrijski general; morda ste že čuli njegovo ime?

Učenec: To je bil princ Evgen.

I. Analiza (pripravljanje).

Učitelj: Nekoč je premagal Turke pri Belgradu. Pokaži, kje leži Belgrad! — Turki so padali pod krščanskimi meči kakor trava pod kosami. V taboru turškem so dobili kristjani bogat plen: zlata, srebra, dragih ka-

¹ Kakor smo mimogrede omenili v početku tega predavanja, smatrajo Herbartovci napoved učne svrhe kot jako važen učni moment. O tem pozneje kaj več!

menov in dragocenih preprog. Ondod so bili razpeti šatori; v katerem šatoru se je pač bilo nadejati najbogatejšega plena?

Učenec: V šatorih njih generalov.

Učitelj: Turški generali se imenujejo paše. Ponovi to besedo! — Povzemi, kar smo o turških vojnah in o princu Evgenu povedali!

Učenec: V prejšnjih stoletjih so Turki in Avstrijci izvojevali veliko krutih bojov. Tačas se je posebno odlikoval princ Evgen. Nekoč je premagal Turke pri Belgradu. Le-ta leži ob izlivu Save v Dunav. Turki so padali pod krščanskimi meči kakor trava pod kosami. V taboru turškem so dobili kristjani bogat plen: zlata, srebra, dragih kamenov in dragocenih preprog. Najbogatejši plen so dobili v šatorih turških generalov. Turški general se imenuje paša.

Učitelj: Ponovi še enkrat obe zgoreni vprašanji!

Učenec: Kako je prišla pipa nemškemu huzarju v roke? — Zakaj jo je huzar hranil kakor kako svetinjo?

II. Sinteza (podajanje nove snovi).

a) Podajanje vsebine.

Učitelj: V vojski princa Evgena je služil tudi nemški vlastelin, ki je bil doma iz Porenja. Ime mu je bilo Walter in bil je stotnik v huzarskem polku. Huzarji?

Učenec: Huzarji so konjiki in se bojujejo z meči.

Učitelj: Huzarji so oboževali svojega stotnika; kaj sklepaš iz tega?

Učenec: Gotovo je bil hraber junak.

Učitelj: Kmalu ga niso drugače imenovali nego „hrabrega Walterja“. A njegovi vojaki so ga tudi ljubili; kaj se ti zdi, zakaj?

Učenec: Gotovo je bil proti njim prijazen ter je zanje skrbel kakor oče.

Učitelj: Vsaki stotnik ima svojega slugo; kdo je to?

Učenec: Sluga je vojak, ki ima streči stotnika.

Učitelj: Kakšno opravilo je imel n. pr. sluga stotnika Walterja?

Učenec: Moral je oskrbovati konja stotnikovega, snažiti stotniku obleko in meč, izvrševati njegova naročila itd.

Učitelj: Kar smo preje povedali o huzarjih stotnikovih v obče, isto velja tudi o njegovem slugi.

Učenec: Oboževal in ljubil je svojega gospoda in mu je vdano služil.

Učitelj: Stotnik Walter in njegov sluga sta se tudi udeležila bitke pri Belgradu. Walter je našel v šatoru nekega paše lončeno pipo, ki mu je ugajala. Imela je podobo cvetličnega lončka in je bila okrašena z zlatimi obročki. Nadaljuj!

Učenec: Walter je zaplenil pipo ter je odslej iz nje kadil.

Učitelj: Povzemi!

Učenec: V vojski princa Evgena je služil tudi nemški vlastelin, ki je bil iz Porenja. Ime mu je bilo Walter in bil je stotnik v huzarskem polku. Njegovi vojaki so ga oboževali, kajti bil je hraber vojak, in kmalu ga skoraj niso drugače imenovali nego hrabrega Walterja. A huzarji so ga tudi ljubili, kajti bil je prijazen proti njim ter je zanje skrbel kakor oče. — Eden izmed huzarjev je bil njegov sluga ter je oskrboval njegova konja, mu čedil obleko in meč in mu opravljal vsakovrstne posle. Tudi sluga je oboževal in ljubil svojega gospoda in mu je vdano služil. — Oba sta se tudi udeležila bitke pri Belgradu. V šatoru nekega paše je našel Walter lončeno pipo, ki mu je ugajala. Walter se je polastil pipe ter je odslej kadil iz nje.

Učitelj: Daj celemu odstavku naslov!

Učenec: Stotnik Walter.

Učitelj: Sedaj že domnevate odgovor na naši zgorenji vprašanji!

Učenec: Tisti huzar je bil nekdanji sluga stotnikov; pipo je bil dobil od Walterja, katerega je oboževal in ljubil, in zategadelj jo je hranil kakor svetinjo.

Učitelj: Prav si uganil! Toda katero vprašanje se nam zopet vsiljuje?

Učenec: Kdaj in zakaj je bil dal stotnik slugi tisto pipo?

Učitelj: Poslušajte! — Nekoč je drevil Walter s svojimi huzarji janičarje. Ponovi to besedo! — Janičarji so bili najboljši turški pešci. Kakšno orožje so torej imeli?

Učenec: Imeli so puške.

Učitelj: Eden izmed teh janičarjev je pomeril na Walterja ter ga je zadel v prsi. Junaški stotnik se je zvalil s konja, a le-ta je zbežal. Vse to je videl sluga. Nadaljuj!

Učenec: Takoj je skočil s konja ter hitel k ranjencu.

Učitelj: Kako je bilo slugi pri srcu?

Učenec: Žalosten je bil, ker je bila stotnika zadela krogla.

Učitelj: Česa se je bal?

Učenec: Bal se je, da je Walter mrtev.

Učitelj: Toda v tem hipu se je oddahnil od strahu.

Učenec: Walter ni bil mrtev, ampak samo težko ranjen.

Učitelj: Na bojišču pa je bil divji metež; kaj naj bi bil sluga storil? Domislimo se povesti o usmiljenem Samaritanu!

Učenec: Sluga je zavezal gospodu rane, kakor je vedel in znal, ga posadil na svojega konja ter ga peljal iz meteža v kako zavetje.

Učitelj: Zavetje je našel pri nekem plemenitašu, ki je bival v bližini. Nadaljuj!

Učenec: Sluga je stotniku verno stregel.

Učitelj: Kakšno upanje ga je navdajalo?

Učenec: Da Walter skoro zopet okreva.

Učitelj: Toda kmalu sta opazila oba, da ni rešitve. Walter se je izkazal tudi na smrtni postelji junaka.

Učenec: Walter se ni bal smrti, ampak jo je brez strahu pričakoval; niti ni tožil in jadikoval.

Učitelj: Pred svojo smrtjo je daroval zvestemu slugi ves svoj denar in pa turško pipo; stisnil mu je še enkrat roko ter je — preminil. — Povzemi!

Učenec: Nekoč je drevil stotnik Walter s svojimi huzarji janičarje. Janičarji so bili najboljši turški pešci. Eden izmed njih nameri na Walterja ter ga zadene v prsi. Stotnik pade s konja, a konj zbeži. Vse to je videl sluga. Takoj skoči raz konja ter pohiti k ranjencu. Izprva se ustraši, češ, da je stotnik že mrtev. Toda hipoma se oddahne od strahu. Walter ni bil mrtev, ampak samo težko ranjen. Sluga mu zaveže rano, kakor je vedel in znal, ga zadene na svojega konja ter ga privede k nekemu plemenitašu, ki je bival v bližini. Ondukaj mu je stregel. Toda nadeja, da stotnik zopet okreva, se ni obistinila; Walter je moral umreti. A še na smrtni postelji se je izkazal junaka; ni tožil niti jadikoval ter mirno pričakoval smrti. Pred smrtjo pa je daroval slugi ves svoj denar in pa turško pipo, mu stisnil še enkrat roko ter umrl.

Učitelj: Napis tega odstavka?

Učenec: Walter je podaril zvestemu slugi pred svojo smrtjo turško pipo.

Učitelj: Huzar je sedaj dejanski dokazal, da ga nikakor ni vodila sebičnost, ko je tako lepo ravnal s stotnikom. Plemenitaš, v čigar hiši je Walter umrl, je bil osiromašel, kajti trikrat so bili Turki njegovo graščino oplenili. Nadaljuj!

Učenec: Huzar je podaril denar, ki mu ga je bil zapustil stotnik, plemenitašu.

Učitelj: Toda?

Učenec: Toda pipo je obdržal za spomin na svojega stotnika.

Učitelj: Kako jo je hranil?

Učenec: Kakor kako svetinjo.

Učitelj: Vedno jo je nosil s sabo ter jo spravljal v svoje visoke škornje; zakaj?

Učenec: Da je ne bi izgubil.

Učitelj: Udeležil se je marsikatero vojne in некоč je prišel z vojsko pred Prago. Pokaži mi Prago! — Tamkaj mu je bila odstreljena noga. Iz nekega vzroka pa je prenašal to nezgodo brez tožbe in nevolje. Zakaj?

Učenec: Pipa je bila cela ostala.

Učitelj: Da in zategadelj se je mirno vdal v svojo usodo. Kaj pa je sedaj moral storiti?

Učenec: Moral je vzeti slovo od vojakov.

Učitelj: Kako si je nadomestil odstreljeno nogo?

Učenec: Dal si je napraviti leseno.

Učitelj: Cesar mu je dovolil malo miloščino ali pokojnino; ob tej je živel odslej uborno. Šel je v Porenje ter je bival blizu onega posestva, ki je bilo nekoč lastnina njegovega stotnika. Povzemi! ... — Naslov!

Učenec: Huzar je hranil pipo kakor kako svetinjo.

Učitelj: Pred svojo smrtjo je izročil huzar pipo nekomu drugemu kot drago zapuščino. Vprašaj!

Učenec: Komu je zapustil huzar pipo?

Učitelj: Ob času, ko je bil huzar že postaren mož, je bil lastnik Walterjevega posestva njegov vnuk. Le-ta je pač vedel, da je bil njegov ded padel v boju proti Turkom, toda nič natančnejšega ni mogel zvedeti o njegovi smrti. Da pa biva blizu njega nekdanji sluga njegovega deda, to se mu ni niti zazdevalo; in isto tako stari vojak ni vedel, da je vnuk Walterjev lastnik njegovega posestva. Ali se vam sedaj dozdeva, kako se je stvar dalje razvila?

Učenec: Vnuk Walterjev in stari vojak sta se nekoč srečala ter se spoznala; umirajoči huzar je zapustil pipo vnuku Walterjevemu.

Učitelj: Da, tako je bilo. Nekega dne je sedel stari vojak pred vrati svoje kočice ter zadovoljno pušil iz svoje pipe. Nadaljuj!

Učenec: Mimo je prišel Walterjev vnuk.

Učitelj: Le-ta starega vojaka ni poznal, pa se je nehote ustavil. Zakaj?

Učenec: Videl je njegovo leseno nogo ter uganil, da je to odslovljen vojak. Tudi je zbudila njegovo pozornost lončena pipa. Le-ta je imela obliko cvetličnega lončka, je bila iz rdeče ilovice ter okrašena z zlatimi obročki.

Učitelj: Kaj je storil Walter, videč, da je stari mož onemogel vojak?

Učenec: Pozdravil ga je prijazno.

Učitelj: Ko je videl rdečo pipo, se mu je zbudila neka želja.

Učenec: Rad bi jo bil imel.

Učitelj: Kako je govoril starcu?

Učenec: Dajte mi pipo; plačam vam jo.

Učitelj: Odgovor!

Učenec: Pipe ne prodam!

Učitelj: Zakaj ne?

Učenec: Ker mi jo je stotnik na smrtni postelji podaril.

Učitelj: A Walterjev vnuk bi bil še nekaj rad zvedel!

Učenec: Kako je stotnik tisto pipo dobil?

Učitelj: Odgovori!

Učenec: Moj stotnik jo je zaplenil pred Belgradom v šatoru nekega paše.

Učitelj: Ko je starec tako govoril, se mu je zbudil spomin na bitko pri Belgradu in pričel je pripovedovati.

Učenec: Pri Belgradu nas je vodil princ Evgen. Zaplenili smo veliko zlata in srebra, dragih kamenov in dragocenih preprog. Turki so padali pod našimi meči kakor trava pod kosami.

Učitelj: Walterju pa se sedaj ni ljubilo poslušati povesti o boju pri Belgradu; hotel je le imeti pipo ter je zanjo ponudil doslužnemu vojaku dvojnat cekin, t. j. nekako 20 kron. Odgovori!

Učenec: Pipe ne prodam, pa če mi ponudite zanjo še toliko denarja.

Učitelj: Povzemi!

Učenec: Ob času, ko je bil huzar že star mož, je bilo posestvo Walterjevo last njegovega vnuka. Le-ta je bil pač slišal, da je njegov ded padel v boju proti Turkom, toda ni mogel zvedeti nič natančnejšega o njegovi smrti. Da biva sluga njegovega deda blizu njega, niti slutil ni niti ni vedel stari vojak, da je vnuk njegovega nekdanjega stotnika lastnik njegovega posestva. — Nekega dne je sedel starec pred vrati svoje koč, ter je zadovoljno pušil pipo. Kar pride mimo Walter. Le-ta se nehote ustavi, videč hromca ter ugibajoč, da je starček odslovljen onemogel vojak. Tudi je bila zbudila njegovo pozornost lončena pipa. Pozdravi starca ter reče: „Prodajte mi vendar pipo!“ Dosluženi vojak odgovori: „Pipe ne prodam; podaril mi jo je moj stotnik na smrtni postelji. Zaplenil jo je bil v šatoru nekega paše pred Belgradom. Princ Evgen je bil naš poveljnik. Naplenili smo veliko zlata, srebra, dragih kamenov in dragocenih preprog. Turki so padali pod našimi meči kakor trava pod kosami“. — Toda Walterju se sedaj ni ljubilo poslušati povesti o boju pri Belgradu; hotel je le po vsaki ceni imeti pipo ter je ponudil zanjo doslužnemu vojaku dvojnat cekin, okoli 20 kron. Huzar pa mu je odgovoril: „Pipe ne prodam, pa če mi ponudite zanjo še toliko denarja“.

Učitelj: Napis!

Učenec: Pogajanje radi pipe.

Učitelj: Da gospod ne bi bil hud, ker mu ni hotel pipe prodati, mu je povedal starček zgodovino svoje pipe, ne da bi mu bil omenil stotnikovo ime. Kako je govoril?

Učenec: Našega stotnika smo vsi oboževali in ljubili, kajti bil je hraber junak, proti nam pa je bil vedno prijazen ter je skrbel za nas po očetovsko. Jaz sem bil njegov sluga. — Nekoč smo mi huzarji drevili

janičarje. Eden izmed njih je zadel našega stotnika v prsi. Le-ta se je zgrudil na tla in njegov konj je zbežal. Jaz sem hitro pridirjal k njemu. Mislil sem že, da je mrtev, pa je bil samo ranjen. Obvezal sem mu rano, kakor sem vedel in znal, ga posadil na svojega konja ter ga pripeljal k nekemu plemenitašu, ki je bival v bližini. Stregel sem mu ter se nadejal, da zopet okreva; toda kmalu sva uvidela oba, da mu bode umreti. Bal pa se smrti ni, nego jo je mirno pričakoval. — Pred svojo smrtjo pa mi je podaril denar ter to-le pipo; potem mi je še enkrat podal roko ter umrl. — Denar sem podaril tistemu plemenitašu, kateremu so bili Turki že trikrat oplenili graščino; pipo pa sem vzel s seboj kot spomin na svojega stotnika. Hranil sem jo kakor kako svetinjo ter sem jo vedno nosil v škornjih, da je ne bi bil izgubil. Pred Prago mi je bila odstreljena noga; nisem tožil niti jadikoval, kajti pipa se mi ni bila razbila.

Učitelj: Napis!

Učenec: Zakaj huzar ni hotel pipe prodati.

Učitelj: Mlademu plemenitašu so silile solze v oči; zakaj?

Učenec: Ganila ga je bila povest o smrti stotnikovi in o zvestobi in vdanosti starega vojaka.

Učitelj: Huzar ni bil nobenega imena povedal; čigavo ime bi bil sedaj rad zvedel gospod Walter?

Učenec: Walter bi bil rad zvedel, kako je bilo stotniku ime.

Učitelj: Zastavi vprašanje!

Učenec: Kako je bilo ime stotniku, o katerem ste mi pripovedovali?

Učitelj: Odgovori!

Učenec: Walter; tu v Porenju je imel posestvo.

Učitelj: Plemenitaš strmeč vzklikne:

Učenec: Saj to je bil moj ded!

Učitelj: Zahvala plemenitaševa?

Učenec: Zahvalim vas, da ste mu tako zvesto stregli!

Učitelj: A zahvali je tudi sledilo vabilo!

Učenec: Plemenitaš je rekel huzarju: „Pojdite k meni na moje posestvo; tu ostanete pri meni do smrti!“

Učitelj: Ubogi onemogli vojak je bil sedaj presrečen in sicer iz dveh vzrokov.

Učenec: Prvič je bilo sedaj njegovega ubožstva konec in veselilo ga je tudi, da mu je bil Walterjev vnuk enako prijazen in hvaležen kakor nekdanj njegov ded, stotnik.

Učitelj: Kako je huzar odgovoril?

Učenec: Zahvalim vas in rad pridem k vam; in ko umrem, vam zapustim pipo.

Učitelj: Povzemi! — Napravi napis!

Učenec: Pogajanje radi pipe dognano.

Učitelj: Sedaj vam pa preberem pesem!¹

¹ Dasi je Pfefflova pesem „Die Tabakspfeife“ splošno znana (gl. Lesebuch für österreichische allgemeine Volksschulen von Dr. Georg Ullrich, W. Ernst und Franz Branky. Ausgabe in fünf Teilen. Vierter Teil. Nr. 17.), jo ipak radi celotnega vtiska gorenjega nastopa podam v izvirniku tu pod črto, ker vendar ni vsakemu izmed gg. čitateljev živo v spominu niti vsakemu pri rokah. Rad bi jo bil priobčil v pesniškem prevodu nad črto, a ker ga ni naj se zadovolje gg. čitatelji z izvirnikom pod črto. — Evo ga!

Die Tabakspfeife.

Gott grüß' Euch, Alter! schmeckt das Pfeifchen?
Weist her! — Ein Blumentopf
Von rothem Thon mit gold'nen Reifchen;
Was wollt ihr für den Kopf?

„O Herr, den Kopf kann ich nicht lassen!
Er kommt vom bravsten Mann,
Der ihn, Gott weiß es, einem Bassen
Bei Belgrad abgewann.

Da, Herr, da gab es rechte Beute!
Es lebe Prinz Eugen!
Wie Grummet sah man unsre Leute
Der Türken Glieder mäh'n“.

Ein andermal von Euern Thaten;
Hier, Alter, seid kein Tropf!
Nehmt diesen doppelten Ducaten
Für Euern Pfeifenkopf! —

„Ich bin ein armer Kerl und lebe
Von meinem Gnadensold;
Doch, Herr, den Pfeifenkopf, den gebe
Ich nicht um alles Gold.

Hört nur: Einst jagten wir Husaren
Den Feind nach Herzenslust;
Da schoß ein Hund von Janitscharen
Den Hauptmann in die Brust.

Ich heb' ihn flugs auf meinen Schimmel —
Er hätt' es auch gethan —
Und trag' ihn sanft aus dem Getümmel
Zu einem Edelmann.

Ich pflegte sein. Vor seinem Ende
Reicht' er mir all sein Geld
Und diesen Kopf, drückt mir die Hände
Und blieb im Tod noch Held.

Das Geld mußt du dem Wirte schenken,
Der dreimal Plünd'ring litt;
So dacht' ich und zum Angedenken
Nahm ich die Pfeife mit.

Ich trug auf allen meinen Zügen,
Sie wie ein Heiligtum,
Wir mochten weichen oder siegen,
Im Stiefel mit herum.

Vor Prag verlor ich auf der Streife
Das Bein durch einen Schuß;
Da griff ich erst nach meiner Pfeife
Und dann nach meinem Fuß". —

Ihr rühret, Freund, mich bis zu Zähnen.
O, sagt, wie hieß der Mann?
Damit auch mein Herz ihn verehren
Und ihn beneiden kann.

„Mann hieß ihn nur den tapfern Walther,
Dort lag sein Gut am Rhein“.
Das war mein Ahne, lieber Alter,
Und jenes Gut ist mein.

Kommt, Freund, ihr sollt bei mir nun leben!
Vergesst Eure Noth!
Kommt, trinkt mit mir von Walthers Reben
Und eßt von Walthers Brot! —

„Nun topp! Ihr seid sein wack'rer Erbe!
Ich ziehe morgen ein
Und Euer Dank soll, wenn ich sterbe,
Die Türkenpfeife sein!“

Pfeffel.

Kako uporabljaj učitelj posamezne predmete v vzgojilni namen.

L. Feltich-Frankheim, šolski voditelj v Postojni.¹

I.

Najboljša dota je pametna vzgoja.

Naloga ljudske šole ni le otroke poučevati, marveč jih tudi vzgojevati. Priznati se mora sicer, da je vsak pouk vzgojilen, a vzgoja to še ni. Nakopičevanje samo materialnega znanja še ne vzgojuje. Znanje dela človeka pač inteligentnega, a ne krepi vselej tudi njegove morale, ne njegovega značaja. Da se to doseže, treba ne le pouka, temveč tudi vzgoje, ki se da v naravnem soglasju združiti s poukom. — Pouk je prvi in najboljši pomagač vzgoji. Telesne strasti so čim manjše, čim večji je duševni obzor, a tega širi pouk. Ta obzor in iz njega izvirajoči nazori nadkriljujejo telesne strasti in gospodarijo telesu. Kadar se dvigne človek tako visoko, da vlada zgolj le njegova duševna volja, da gospodari le njegovo prepričanje, a telo pa služi liki zvestemu slugi — človeškemu duhu, tedaj je dospel človek na vrhunec človeštva.

Pouk s svojo snovjo in s predstavami, katere vzbuja, preganja in prežene dolgčas in lenobo, ki se oprime slednjega, ki ne dela.

Pouk ceni vrednost stvari po njeni pravi, ne namišljeni vrednosti. Treba čistih pojmov. Obilo solza se prelije, ker jokajo ljudje radi stvari, ki niso vredne tudi najmanjšega obžalovanja. Temu je kriva napačna vzgoja staršev. — Kako važnost pokladajo nekateri na to, da so po najnovejši modi oblečeni! Drugemu je poln želodec cilj in konec, tretji hoče biti duhovit, četrti češčen itd., in če tega ni, je vsak po svoje nesrečen. Koliko grenkih solza se potoči, ako hčerka ne sme na ples, druga zopet joče, ako jo silijo plesati. Malo slabo narejena obleka ustvari čestokrat iz najljubeznivejše ženske pravo furijo, ali pa vodnjak neusahljivih solza; druga — pametnejša — pa hladno de: „To bo treba malo popraviti“.

So ljudje, ki hodijo v družbe le zato, da tam razkladajo svojo modrost, spuščajo svoje dovtype. Ako napravijo efekt so zadovoljni, celo srečni; nasprotno jih pa molk tako nemilo dirne, da v take „nehvaležne“ družbe nikdar več ne gredó, češ, da so to ljudje, ki ničesar ne razumejo. Vse to dela različna vzgoja, ki povzročuje različne pojme o ceni in vrednosti

¹ Referat o priliki okrajne učiteljske konferencije na Razdrtem dne 7. jul. 1902.

te ali one stvari. Eden ceni samoto, drugi (in teh je največ) družbo; eden vino, drugi vodo; eden ljubi to, kar drugi zaničuje. Vsaj tej različnosti je po največ kriva vzgoja, četudi ne moremo oporekati, da igra pri tem tudi temperament in nagon dotičnika. Kakršno ceno človek reči poklada, tako jo tudi plača. Da pri tem ekstremov ne manjka, je umljivo. Pri tem se le prečestokrat vara, in kadar pride do spoznanja, je navadno — prepozno. Kdor življenje okoli sebe in v sebi opazuje, bo temu pritrnil. Ko so prišli Španci v Ameriko, so Indijance neusmiljeno mučili in morili — radi zlata, dočim niso Indijanci pokladali na rumeno zlato najmanjše vrednosti.

Pri nas se za par vinarjev dobi pest steklenih koral, barvanega stekla ali pa svetlih gumbov. A kdo se za to zmeni? Nihče. No, v notranji Afriki si pa take stvari obešajo okoli vratu — vladarji. Vsak ceni stvari po svoji vzgoji, in jim pripisuje ceno, kakršno mu narekava njegova vzgoja. Eden poklada večjo ceno na pravilen poklon — nego na moralično življenje, drugemu je cilj in konec moderna kravata itd. in infinitum. Vsakdo gleda življenje skozi očala, katera mu je na nos nataknila vzgoja.

Smelo se sme trditi, da smer naših teženj, smer naših prizadevanj polaga naša vzgoja. Od te je odvisna naša sreča. Kdor ceni denar, obupa če ga nima; a komur je denar le navadno sredstvo, je zadovoljen, če je tudi „suh“. Vsa zgodovina nam to spričuje. Eni so priporočevali uživanje, drugi zatajevanje; eni mir, drugi vojno. In kar je bilo nekdanj, to je danes: eni se svojemu uboštvu smejejo, drugi ga prezirajo, tretji ga molče prenašajo, četrti se jokajo, a peti si položijo vrv okoli vratu.

Nazori o uboštvu so različni.

Špartanski otroci so se dali bičati — tudi do smrti, ne da bi le solzo prelili; a kot možje so šli pevaje v boj, in pevaje so umrli. — To je bil sad vzgoje.

Eni priporočajo življenje, drugi smrt; eni veselice, drugi samostan. In kadar doseže to, česar je želel, tedaj je zadovoljen, če ne celo srečen, akoravno kupi čestokrat zlate pene za pristno zlato. Tudi to dela vzgoja.

Odveč bi bilo govoriti o važnosti vzgoje za človeštvo. — Oni, ki svojega nasprotnika ubije in požré, ima tako odgojo, kakor oni, ki svojega sovražnika ljubi. Vse šege in navade preteklosti in sedanjosti so po večem le sad — vzgoje.

Prekoračil bi okvir svoje obravnave, ako bi hotel podrobneje razpravljati o vzgoji raznih narodov starega in novega veka, vzhodnega in zapadnega sveta; zato bi bilo treba napisati cele knjige. Zadostuje naj dejstvo, da je vzgoja vsakemu narodu, kakor tudi posamezniku glavna zadača, ker je od vzgoje zavisna pozemeljska sreča. S prvim človekom v raju se je pričela — in z zadnjim se bo končala. Vzgoje ni nikdar dovolj, „človek se nikdar ne izuči“. Pri zibeli prične in pri grobu konča;

popoln ni nihče in najpravičnejši greši 7 krat na dan. Prvo vzgojo dobi otrok doma pri svojcih in tovariših. — Druga se prične zanj v šoli. Ta je za otroka dokaj strožja, ker zahteva red po uri.

Pri današnjih razmerah, ko se je učencem mnogo učiti, je vprašanje opravičeno: kako naj učitelj uravna svoj pouk, da ne bo samo poučeval, marveč tudi vzgojeval. Katera sredstva naj uporablja, kako naj deluje, da ne bode vcepil otrokom le vednosti in znanosti, temveč da bode tudi vzgojil blage in krepke značaje, ljudi, ki se ne bodo pehali za sencami, ljudi, ki se ne bodo drvili za čimerami, ampak ljudi, ki bodo težili za tem, kar je v istini vredno truda in potu, za tem, kar koristi posamezniku ali po celoti.

Najboljša učiteljica je sicer življenje, a tudi najbolj neusmiljena. Napačno bi bilo vse delo njej prepustiti. Skrbeti moramo marveč za to, da je človek stopivši med življenje in svet, dobro oborožen z onim orožjem, s kojim se bije boj za vsakdanji kruh. To orožje skova mu po največ šola, podavši mu vednosti in znanosti, s katerimi si potem služi svoj kruh. A znanosti in vednosti same ne zadostujejo, treba tudi vzgoje duha, ki za tem uporablja znanosti tudi prav, o pravem času in na pravi način. To daje vednostim šele pravo vrednost; kajti najlepše in najfinejše orodje, katerega ne znamo rabiti, — nima za nas nobene vrednosti.

Bistriti um in blažiti srce je pa v prvi vrsti naloga ljudske šole. V doseg našega namena nam ne služi direktni uk, marveč tudi indirektni prilikom pouka ljudskošolskih predmetov.

A središče vse vzgoje bode vedno le učitelj. Česar pa človek sam nima, tega tudi dati ne more. Zato je treba, da je učitelj sam kar možno najbolje vzgojen. On ne imej samo polno glavo, marveč tudi polno srce. Učitelj mora biti poosobljena vzgoja.

On sam mora biti vljuden, ljubeznjiv, prijazen, ako hoče iste lastnosti obuditi pri učencih. Odurnost ali celo surovost napram drugim, gotovo pri učencih ne bode vzbujala plemenitih čustev. Pravičnost mu bodi kompas življenja in delovanja, krivice ne delaj, a tudi ne trpi. Krivična kazen otroka toliko ne boli, kakor pa krivica, koja se mu z isto godi. Nedokazanih krivd ni kaznovati. Bolje, da 10 krivih kazni uide, nego, da je eden po nedolžnem kaznovan. Pravičnost rodi pravičnost, krivica pa odpor, jezo in sovraštvo. Ako hočemo, da se otroci vljudno vedejo, bodimo sami vljudni, pa ne le do otrok, ampak tudi med seboj in do drugih. Ako n. pr. učitelju pade svinčnik na tla, a učenec mu ga pobere, tedaj je le na mestu, da izreče učitelj otroku besedico: „Hvala!“ Prvič v zahvalo, drugič v priznanje in tretjič v bodrilo, biti nadalje postrežljiv. Taki prizori so navidezno malenkostni, a v resnici so faktorji, iz katerih se sestavi cel človek.

Kaj pomagati učitelju govoriti o snagi, če trpi po klopih prah, pod klopmi pa smeti! Kakšna ironija, ako učitelj učenca kaznuje, ker tega ali onega ni pozdravil, sam gre pa nemo mimo svojega tovariša, s katerim sta se sprla. Učence zapira, ker prihajajo prepozno v šolo, sam pa ne čuje ure ali pa šolskega zvonca. To je barbarizem, ki otroke kvari, ne pa blaži. — Učitelj mora biti in je tudi z vsem svojim vedenjem in kretanjem vzgled svojim učencem; nanj gledajo, po njem se ravnaajo. To imej slehern vedno pred očmi, Dobe se taki, katerim je mnenje izročnih otrok „Wurst“. To je velika napaka; kajti po tem mnenju stopa ali pa pada njegova avtoriteta, s to vpliv in s tem uspeh. Pomisliti nam je, da smo dan za dnevom pred otroci, da nas dan za dnevom opazujejo (z namenom, da bi nam ustregli); ta opazovanja in ta zasledovanja se vrše šestokrat z večjo natančnostjo nego policijska zasledovanja po ubeglem tatu. Učitelj, ki zna to otroško radovednost in to zanimanje izkoristiti, je mnogo pridobil. — Učitelj ne sme nikdar pozabiti pregovora „Verba movent, exempla trahunt“ — ne v vedenju, ne v govorjenju, ne v jezi in ne v veselju. Učitelj je otrokom vzor in kakršen je ta vzor, taki skušajo postati tudi otroci. Zato naj ta vzor tudi skrbi, da bode vzor res vzorni.

Vsak pouk je vzgojevalen, eden bolj, drugi manj; to je odvisno od predmeta samega. Prednost ima tu veronauk, ki ima edini namen učiti ljubezni do Boga in do bližnjega. To je najpopolnejši program. A ker je ta predmet stvar duhovnih gospodov, ki uče veronauk, pridem do drugih predmetov, ki se dado porabiti v službo vzgoje.

Tu je pred drugim čitanje, ki vadi otroka čisto in pravilno govoriti in pazljivosti pri ločilih. Berilni sestavki morajo biti zbrani. Učitelju je paziti, da ne postane pridigar. Jedro: moralično, estetično ali versko se ne sme otroku usiljevati. Učitelj naj postopa tako, da pridejo otroci sami do spoznanja resnice ali pa nauka, ki ga berilna vaja podaja. Moralizovanje škoduje več nego koristi, ker vzbuja dolg čas, ta pa nepaznost. Kratki sestavki so bolji od dolgih. Berilni sestavki, ki se uporabljajo pri čitanju, imajo po večem družabniški — socialni značaj, namen otroka napeljavati, kako se mu je v razmerah vesti. Opomniti je, da otroci take sestavke zelo radi bero in se tudi po njih ravnaajo, ako učitelj ne pusti samo čitati, ampak dotični članek obravnava ter učence k posnemanju napeljuje. Zelo umestno je, ako učitelj vstvarja kontraste, n. pr. lenega in pridnega, vljudnega in nevljudnega, postrežljivega in nepostrežljivega. Takih vaj imajo naše čitanke polno. A najbolje je, da vzame učitelj slike kolikor možno iz življenja — iz svojega razreda, v kolikor dopuščajo v to razmere. Seveda je tu treba takta, da ne doseže nasprotnega od onega, kar je doseči hotel.

Koristno je, ako učitelj tendence, katere so v berilni vaji, kolikor gre nanaša na življenje, da spoznajo otroci njih vrednost in resničnost. Življenje v šoli daje slednji dan dovolj prilike.

Red, snaga, pokorščina, točnost, postrežljivost, maščevanje i to so prikazni, katere je slednji dan videti v šoli. Pameten, moder učitelj bode vse to pri pouku uporabil ter dejansko pokazal, kako je eno koristno, a drugo škodljivo. Seve, da ne sme prilik raz plot snemati. Vse mora biti naravnost — logično, brez pritiska. S takim postopanjem ustvarja učitelj v duši učenčevi trdne pojme, nazore v dobrem in slabem, ki mu bodo še pozneje pravi kažipot. Pri berilnih-pripovednih sestavkih vcepi učitelj učencu lahko celo kopico takozvanih „Lebensregeln“. A te naj nikdar ne obdeluje kot samostalen predmet, temveč ob konkretnih slučajih, kjer je istinost tako očitna, da se jo takorekoč lahko „z roko prime“. Eden sam tak slučaj hasne več, nego ure moralizovanja. Napačno je, ako se učitelj zadovolji s tem, da učenec berilne vaje gladko bere — in drugega nič. Zrno vzgoje, zrno morale mora učenec vsakikrat dobiti. Čuvati se je pa tu zopet ekstremov. Svet moj bi bil: „Obravnavaj berilne vaje tako, kakor bi želel, da jih obravnava učitelj s tvojim otrokom.“

Tudi slovniški pouk vpliva vzgojno, ker sili otroka logično misliti

Prirodopis in naravoslovje sta posebno prikladna vzgojno vplivati. Tu se vzbujajo ljubezen do živali; spoznava se red, ki vlada pri živalih n. pr. čebelah, pridnost s kojo delajo (mravlje), ljubezen do rojstvenega kraja, (ptički v boji proti drugim), ljubezen starih do mladih itd. — Živalstvo ponuja tudi učitelju sto in sto prilik, otrokom likati in blažiti srce. Isto je z rastlinstvom, ki nam s svojimi tisočericimi oblikami s svojim bujnim in raznim cvetom neguje estetični čut. Vrhutega uči tudi previdnosti (strupene rastline).

Prirodopisni pouk napeljuje otroka do ljubezni do Boga; večni zakoni v naravi oznanjujejo modrost in mogočnost božjo, a za eno pa vzbujajo v človeku čut ponižnosti in vdanosti. Čimbolj naravo spoznavamo, tembolj občudujemo previdnost božjo, ki je vse tako modro uredila. Pogled na najmanjšega hrošča, opazovanje njegove rasti, zasledovanje njegovega življenja, izvije nam iz dna srca vzklik: „Kako velik si, o Stvarnik Ti“.

Pri fiziki spoznavamo večne zakone, katere je Stvarnik dal telesom. Pri tem ne blažimo samo dušo, marveč preganjamo tudi babjeverstvo, ki daje starim babam moč točo delati itd. Noben predmet ne deluje s tako elementarno silo, kakor naravopisje in naravoslovje, ako ga zna učitelj prav uporabiti. Kajti tu je vse nazorno, večni zakoni delujejo pred našimi očmi, njih pojave vidimo povsod in slednji dan.

Povedati je otrokom, kako si je ĉloveški um izposodil naravne sile in moĉi pri raznih strojih i. dr. To bistri njegov um in ga navaja k samostojnosti in k premišljanju. Uĉitelj ne more in ne sme nikdar prenehati s klicem: „Otroci, opazujte svet!“ Navajati jih je, da si razne prikazni in uĉinke znajo sami razloŹiti. Navajati jih je k spoznanju, da vso naravo vladajo strogi in neizpremenljivi zakoni, ki drug drugega popolnujejo; ako je pa izjema (n. pr. da led veĉ prostora zavzema nego ista množina vode) je to ukrenila BoŹja previdnost v blagor ĉloveštva.

Pri prirodopisnem pouku budimo tudi usmiljenje do Źivalstva, kazaje na njega korist. Potovanje raznih Źivali: ptic selivk, antilop i. dr. — v ĉasu in iz krajev, kjer ni ŹiveŹa, ali pa hud mraz — v topleje kraje, kaŹe otroku zopet previdnost BoŹjo.

Pri kemiji se ne bistri le um, temveĉ kaŹejo se zopet naravni zakoni, katerim se pokoravajo telesa.

Prirpdpisni in naravoslovni pouk torej ne podaja le vednosti, temveĉ bistri um, blaŹi srce, navaja ĉloveka k spoznanju BoŹje modrosti, napolnjuje mu srce z ljubeznijo in s poniŹnostjo do Stvarnika, navaja ga k razmišljanju, ĉuva ga babjeverstva, neguje njegov ĉut za lepo, ga uĉi biti pokornega zakonom ter ga privede koneĉno do spoznanja, da ima vsaka stvar, ki je, svoj od Stvarnika doloĉen namen.

Kakor nas prirodopis in naravoslovje navdaja z obĉudovanjem do BoŹje modrosti, isti obĉutki se otroka polaste, kadar mu uĉitelj pri matematiĉni geografiji razlaga veĉne zakone, katerim se pokoravajo zemlja, solnce, luna in vsa nebesna telesa.

Konec prihodnjiĉ.

Razni nazori o računanju z desetinskimi števili in z navadnimi ulomki.¹

Piše **Matija Heric**.

V 3. številki lanskega „Popotnika“ sem poročal o novejih nazorih o desetiškem sestavu in o desetinkah. Pokazal sem na različnih vzgledih, da so desetinska števila pravzaprav cela števila, ki se nečitajo le po enicah, ampak tudi po višjih potencah.

Iz tega sem izvajal, da se izgovarjajo desetinska števila prav lahko z enim imenom, akoravno smo bili dosehbob navajeni, jim dajati dve imeni in sicer po celotah in desetinkah. Končno sem obširno obravnaval, kako je računati z desetinskimi števili in v kakšni zvezi stoje desetinska števila z novimi merami, vse to zaključivši z dokazano trditvijo. Bistvo desetinskih števil se da pojasniti iz celih števil ter se računske operacije z desetinkami povsem ne smejo razločevati od operacij s celimi števili.

Danes sem se napotil, drage mi sotrudnike opozoriti na dejstvo, da si nazori o bistvu desetinskih ulomkov ali desetinskih števil, kakor se zovejo v naših računicah, zelo nasprotujejo.

Nekateri računarji smatrajo desetinska števila kot ulomljena števila; drugi zopet trde, da niso pravzaprav ulomki (ulomljena števila), temveč razširjatev in podaljšek desetinskih (celih) števil.

N. pr. Kaselitz piše o bistvu, čitanju in pisanju desetinskih ulomkov nekako tako-le:

Kakor se smatra $\frac{2}{3}$ kot sedemkrat osmi del ene celote ali kot osmi del od 7 celot, prav tako je $\frac{7}{10}$ ali 07 sedemkrat deseti del celote ali deseti del od 7 celot in $\frac{7}{100}$ ali 007 sedemkrat stoti del od 1 celote ali stoti del od 7 celot.

Iz tega se očitno prepričamo, da se desetinski ulomki po svojem bistvu in pomenu nikakor ne zazločujejo od navadnih ulomkov. Razlika med navadnimi in desetinskimi ulomki nahaja se edino le v tem, da jih različno zapisujemo.

Ketenich pa zagovarja naše v lanskem „Popotniku“ pojasnjene nazore pišoč v svojem navodilu k računskemu pouku med drugim to-le: „Se li smatrajo desetinke kot podaljšek celih števil čez enice na desno, ali kot ulomki? — Desetinski ulomek ni nič drugega nego podaljšek ozir. raz-

¹ Po nazorih računarjev-strokovnjakov: Kaselitz, Ketenich, dr. Hartmann, Sachse in Rüeffli.

terjatev celega števila. — Računanje z desetinkami je prav to, kar je računanje s celimi števili.

Prav ti nazori mi dajo priliko, da vabim potrpljive mi sodelavce, naj mi blagovolijo v duhu slediti, razmotrivajoč drugo stališče, raz katerega hočemo razjasniti računanje z desetinskimi števili, primerjajoč jih z bistvom navadnih ulomkov. Seveda hočemo naša premišljevanja podpreti z dokaznimi trditvami računarjev-strokovnjakov.

Jasno misleči takoj izprevidimo, da zaznamujemo števila ne smatramo števil na posameznih „mestih“ stoječih kot števila, ampak kot znamenja za števila. Zato se tudi cela števila ne morejo razširiti na desno čez enice, ker jih tudi na levi od desetinske pike ni. Števila se nahajajo kot istinite stopnje mnogoštevilnosti ali kot razmerja količinski v količinah vidljivih reči, kot miselna števila pa so v našem mišljenju. Številna znamenja so pa nekakšni simbolični namestniki števil samih; torej nadomeščamo istinite operacije s števili z dotičnimi operacijskimi znamenji, mnogokrat zgrešujoč pojme, ki jim tvorjajo podlogo. Tak slučaj se nam nudi, ako trdimo, da moremo cela števila razširiti na desno čez enice.

Nikakor ni dvomiti, da se da po zakonu pozicije vsota številnih znamenj od eničnega mesta na desno prav tako razširiti kakor na levo, da se dozdeva našim očem ta vrsta znamenj na obeh straneh enaka. Iz tega pa nikakor ne sledi, da so števila označena po številkah na desni od desetinske pike stoječih, podaljšek celih števil. To dejstvo bi bilo le takrat resnično, ako bi postavljalni (pozicijski) zakon, tvorjajoč podlogo zaznamovanju celih števil, veljal samo za celote.

Sestav, v kojega uvrščamo števila, in pozicijski zakon, po katerem jih pismeno predočujemo, navadno smatramo kot en zakon. V resnici pa imamo tukaj opraviti z dvema zakonoma, kojih zveza pa ni nujno in neobhodno potrebna.

Da to razumemo, treba nam je le si predočiti demotiško številno pismo starih Egipčanov, simbolično predstavljajoča števila po desetiškem sestavu, ne da bi se v poštevek jemal pozicijski zakon. Posebna številna znamenja so pri njih bila le navadna za 1, 10, 100, 1000; a za števila od 2 do 9 niso rabili posebnih znamenj. Postavljali so od desne na levo vsakokrat v vrsto toliko enotinih znamenj, kolikor enot dotične vrste je trebalo označiti.

Uporablajoč desetiški sestav združujemo po 10 številnih enot iste vrste v višjo skupno (kolektivno) enoto. Tem potom je vsaka teh enot desetkratnik najbližje nižje in prav tako desetina najbližje višje enote. Po tem zakonu se morejo cela števila kviško, to je na levo v smislu naraščanja brezmejno razširiti; a podaljšati ta števila pod 1 je nemogoče. Manjših celih števil nego 1 nimamo. Uporabljamo desetiški zakon pod 1 doli, tedaj ne govorimo več o enotah celih števil, ampak o enotah

ulomljenih števil, recimo $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{100}$, $\frac{1}{1000}$, katere po pozicijskem zakonu predočujemo v obliki 0,1, 0,01, 0,001. Površno mislečemu se zde števila v tej obliki kot enote celih števil, a baš ta nova oblika ne izpremeni bistva, ki jih znači kot ulomljena števila. Izraza $\frac{1}{10}$ in 0,7 značita prav natanko isti pojem; razločujeta se glavno le po tem, da se pri predočbi 0,7 delitelj ali imenovalc 10 zraven misli, a se ne piše; saj ga po sestavu številne označbe številno mesto zaznamujejo števec dovolj jasno določuje.

Nihče torej ne more dvomiti, da je število sedem desetin, bodi-si pisano v podobi $\frac{7}{10}$ ali v obliki 0,7, ulomljeno število (ulomek); to je: desetinska števila so tudi ulomki.

Posebno stališče zavzame dr. Hartmann v svoji knjigi: „Računski pouk v ljudski šoli“, razločujoč cela števila, desetinska števila in ulomke. Po njegovem mnenju desetinska števila niso ne cela ne ulomljena števila, a baš jih smatra kot podaljšek celih števil pod 1 doli, na desno. V tem smislu bi morala desetinska števila biti tudi cela števila, česar pa ne da veljati, sam sebi nasprotujoč. Kar se nadaljuje pod 1 doli, to ni vrsta celih števil; kajti ta se z 1 konča, ampak je vrsta v daljšem pomenu. združujoč v sebi cela in od teh razločujoča se desetinska števila. Iz tega pa nikakor ne sledi, da bi desetinska števila ne bila ulomljena števila, ampak prav ista ulomljena števila so, ki se dado s celimi števili uvrstiti v en in isti sestav ter pismeno predočiti po enakem pozicijskem zakonu. Vsak misleči bo pritrtil, da so n. pr. $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{25}$, $\frac{1}{125}$ itd., dalje $\frac{1}{12}$, $\frac{1}{144}$, $\frac{1}{1728}$ itd. in prav tako $\frac{1}{20}$, $\frac{1}{400}$, $\frac{1}{8000}$ itd. ulomki. Ako bi se pa rabil petiški, potem dvanajsetiški ali končno dvajsetiški sestav izpodrinjajoč druge, tedaj bi se dotičnemu sestavu priloženi ulomki prav tako pridružili celim številom, kakor desetinski desetiškemu sestavu.

Ako Hartmanovo pojmovanje prilagodimo dvanajsetiškemu sestavu, tedaj 0,6, 0,2, 0,8, 0,9 kot dvanajsetiška števila niso ulomki, so pa po naši pisavi ulomki $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{2}{3}$, $\frac{3}{4}$. Prav po njegovi trditvi so desetinska števila v ned desetinskem sestavu ulomki; naše desetinsko število 0,8 bi se moralo po petiškem sestavu pisati v obliki $\frac{4}{5}$. Ker pa sestav, po katerem uvrščamo in zaznamujemo števila, nikakor ne vpliva na njih bistvo, tedaj se morajo desetinska števila smatrati tudi takrat za ulomke, ako jih uvrstimo v desetiški sestav ter jih pismeno označimo po pozicijskem zakonu, ki se je priličil temu sestavu.

Navedeno trditev je dr. Hartmann hotel dokazati s tem, da se more množitev desetinskih števil izvršiti, ne da je pri tem treba uporabljati računanje z ulomki.

Ta svoj nazor utemeljuje tako-le:

„Iz temeljne oblike množitve (množitev z enicami) se izvajajo: Množitve s števili prve stopnje desetiške vrste (10, 20, 30 . . .) in desetinske vrste (0,1, 0,2, 0,3 . . .); množitve s števili druge stopnje desetiške vrste

(100, 200, 300 ...) in desetinske vrste (0'01, 0'02, 0'03 ...) itd. Iz tega sledi: Z 10, 20, 30 ... se množi, ako 1, 2, 3 ... kratnik 10 krat vzame; z 0'1, 0'2, 0'3 ... pa, ako se od 1, 2, 3 ... kratnika vzame desetina; s 100, 200, 300 ... množimo, ako 1, 2, 3 ... kratnik 100 krat vzamemo; z 0'01, 0'02, 0'03 množimo, če od 1, 2, 3 ... kratnika vzamemo 100. del. Mi pa trdimo, da prav ta zakon velja tudi za množitev z navadnimi ulomki.

N. pr. 1×7 , 2×7 , 3×7 se množi, ako se 1, 2, 3 ... 7 krat vzame; z $\frac{1}{7}$, $\frac{2}{7}$, $\frac{3}{7}$ ... pa, ako se od 1, 2, 3 ... 7. del vzame. Množitev z navadnimi ulomki in z desetinskimi števili se izvaja prav tako, kakor množitev dotičnih celih števil. Iz tega se naravnost poda, da so desetinska števila poseben slučaj ulomljenih števil (ulomkov).

Ako delimo absolutno številno enoto, število 1 ali 1 enico z 10, povdarjajoč, da se zove deseti del 1 enice „1 desetina“, da se zapišejo desetice na prvo mesto na desno poleg enic, ločujoč obe mesti z desetinsko piko; to dejstvo ni nič drugega kakor združitev števil 1 in 10 po delitvi; torej ulomek $\frac{1}{10}$ ali 0'1.

Uvrsti, potrpežljivi čitatelj, računanje z desetinskimi števili (desetinskimi ulomki) pojmovno ali metodiško, kjerkoli se ti ljubi, vedno ga bodeš smatral kot nek oddelek računstva z ulomki.

Sedaj se še nam nudi vprašanje, po katerem redu bomo naravno postopajoč obravnavali obe vrsti računanja z ulomki. Mislim, da izmed ulomljenih števil desetinska števila niso ona, ki si jih učenci glede na njih duševno obzorje morejo najhitreje in najlažje predstavljati. Zato večina metodikov začenja računanje z navadnimi ulomki; saj tudi normalni učni načrti že v drugem šolskem letu zahtevajo obravnavanje „elementov računanja z ulomki“.

Da nam je moči po pozicijskem zakonu razviti mestne vrednosti prvega, drugega, tretjega in sledečih desetinskih mest, moramo ulomljena števila $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{100}$, $\frac{1}{1000}$ itd. z 10 deliti; metodiško pravilno postopajoč mora se učenec prej naučiti, kako se morajo deliti polovice, tretjine, četrtine itd. z 2, 3, 4 itd. Napačno pa bi bilo, ako bi učencu samo povedali, naj piše na prvo mesto desetine, na drugo stotine itd. Vse to mora učenec sam najti, da se uči spoznavati, kaj mora po pozicijskem zakonu na posamezna desetinska mesta zapisati.

Nikakor se pa ne strinjamo z onimi metodiki, zahtevajočimi vsestransko in sistematiško obravnavo navadnih ulomkov, predno pridejo desetinski na vrsto, kajti učenci te učne stopnje, na kateri bi se ta popolna obravnavna vršila, še ne morejo računanja z navadnimi ulomki v toliki meri uporabljati, kolikor terja njih praktiška vrednost v navadnem življenju.

Nekateri današnji metodiki obravnavajo obe vrsti ulomkov obenem in sicer tako, da se vsaka operacija vadi najprej na navadnih, potem na desetinskih ulomkih, končujoč z nalogami, v katerih se nahajate obe

vrsti ulomkov. Ta način obravnave priporoča J. Rüefli, profesor v sementišču v Bernu.

Sloveč metodik Sachse v svoji knjigi: „Der praktische, geistbildende und erziehende Unterricht im Rechnen“ odločno pobija Rüefli-jev nazor, rekoč, da nikakor ni prilično, obravnavati obe vrsti ulomkov obenem. Šolski otroci desetih let imajo prav dovolj, ako se uče pojmovati obenem eno pravilo. Kdor pa poučuje obenem dvojno, ta ne bo nikoli dosegel, da bi učenci obenem oboje temeljito pojmlili.

Tak bo naletel na ovire ter se zadovoljil s tem, da bodo njegovi učenci slučajno nekaj znali računati; seveda se ni treba čuditi nepovoljnim uspehom, ako tako postopajoč bije pedagoškim in logičkim zakonom v obraz.

Komur pa je mar tega, da si je popolnoma svest vzrokov svojemu postopanju, kdor si na vso moč prizadeva, ne samo mehanično poučevati temveč tudi vzgajati, ta ne bo nikoli poučeval obenem dvojnega, preudarjajoč, da eno samo opravilo zavzema vse duševne zmožnosti učenčeve.

Tem ostrim trditvam se Rüefli odreže prav temeljito, povdarjajoč, da noče nikakor oporekati pedagoškemu osnovnemu zakonu, katerega Sachse prav odločno zagovarja. Komur ni dovolj, pravi, da njegovi učenci znajo samo za silo računati, prav ta bi moral obravnavati obe vrsti ulomkov vsako posebej; kajti se ne razločujete po bistvu, razloček med njiju je le vnanji, opirajoč se na način zaznamovanja. Sachse najde razliko v tem, da je treba pri predloženju navadnih ulomkov dveh števil s posebno pisavo. Ni pa res, ko trdi, da desetinka takih dveh števil nima. Pri desetinskem številu se liki navadnemu ulomku prav tako združite dve števili po delitvi, ne predočujoči celega števila. Tudi tukaj se obe števili različno značite, deljenec po številkah, delitelj pa po umeščanju teh števil, upoštevajoč pozicijski zakon.

Ako postavimo na prvo desetinsko mesto n. pr. številko 8, tedaj se ž njo ne označi samo število, ampak to število se po številčnem mestu mora tudi z 10 deliti. Zaznamba desetinskih števil je torej enovitejša, pa tudi abstraktnejša od navadnih ulomkov; kajti predstavljajoč desetinke, zaznamuje po eni številki z mestom vred vršečo se družitev dveh števil. Mesto namreč, na katero se številka beleži, znači številno in obenem tudi operacijsko znamenje. Ako se pa trdi, da je računanje z desetinkami podobno računanju s celimi števili, je to le navidezno, opirajoč se na vnanjo obliko, na simboliško označbo, na operacijo z namenji.

Kdor se pa uglobi v bistvo obeh vrst ulomkov, ta bode prav lahko umel, da se pri računanju njih operacije ujemajo. Evo dva vzgleda.

Izvršimo n. pr. množitev $\frac{5}{8} \times \frac{7}{8}$!

Ako množimo 5×7 , tedaj vzamemo prvi činitelj 6 krat, drugega 8 krat prevelikega. Zmnožek je torej 6×8 prevelik; torej moramo z

6×8 deliti. Torej dobimo: $\frac{5 \times 7}{6 \times 8}$. Prav slično postopamo množeči $0,7 \times 0,4$. Če množimo 7×4 , je ta zmnožek 10×10 prevelik, ker smo vsak činitelj vzeli 10 krat prevelik; zategadelj moramo zmnožek 7×4 deliti z 10×10 . V obeh slučajih se dokaže isto postopanje in isti rezultat, enak zmnožku števecv, ki se deli z zmnožkom imenovalcev. Da se pa v drugem slučaju namesto oblike $\frac{7 \times 4}{10 \times 10}$ rabi oblika 0,28, to dejstvo glede na vnanjo obliko nikakor ne krači resnice, da se pri množenju obeh vrst ulomkov bistveno prav enako postopa.

Iz podane razprave misleč čitatelj razvidi, da tako postopanje pri računaji z desetinkami in z navadnimi ulomki, kakor smo ga ravnokar naslikali, vsestransko bistri um učenčev, pojmujočih, da sta si povedani vrsti ulomkov v celo naravni zvezi.

Če še sigurno pomisliš, misleč sotrudnik, da si slično postopajoč prihraniš tudi časa in dela, ti to dejstvo nudi še priliko, uporabljati računanje z ulomki obče vsestransko in temeljiteje, nego se vrši po navadi, pospešujoč praktično računanje v korist nadepolne mladine, ki se v vsakdanjem življenju povsem ne bode mogla ogniti računanju z ulomki. V to pomozi Bog in naša dobra volja!

Smodnik.

(Učna slika.)

Pripomočki: kalijev solitar, žveplo, oglje, žlica, lampa za špirit; smodnik. Schreiner, Fizika II., str. 104. itd.

Hočem vam nekaj o smodniku pokazati.

Izkušnje iz življenja. Učenci povedo, kar je kateremu o tem razstreljivu znanega. Temu je razneslo votel ključ, katerega je s smodnikom nabil in užgal, drugemu je požgalo prste ali osmodilo obraz, slišati je bilo, da se je pri nabijanju užgal smodnik in nabijalca močno poškodoval: smodnik je pokazal povsod svojo silno moč.

Kaj pa bi radi o smodniku vedeli? Iz česa je? Kaj še? Odkod ima svojo moč? No, in naposled še bomo govorili o njegovi porabi.

I. Podavanje. 1. Iz česa je smodnik?

1. poskus. V žlici se užge kos žvepla in opazuje se gorenje, barva plamena in duh. Piha se v plamenček.

Razlaganje. Žveplo gori mirno, z modrikastim plamenčkom, razširjajoč močan zadušljiv duh; gori vztrajno in zato se rabi tudi pri žveplenkah.

2. poskus. V žlici se raztopi nekoliko solitra; v to raztopino se vrže košček žvepla: žveplo gori jako živahno in z oslepujočo svetlobo.

3. poskus. Zažiga se oglje. Žerjavica se ga le počasi prijema.

4. poskus. Zdrobljeno oglje se potrese v solitar, ki se je zopet v žličici raztopil; oglje zgorelo jako živahno.

Razlaganje. Ako je prišlo žveplo in oglje v solitar, zgorelo je naglo in s prav velikim plamenom. Zato mora biti v solitarju neka snov, ki pospešuje gorenje. Ta snov je kisik, katerega že poznate. Solitar je takorekoč kisik v trdi obliki, kajti skoraj polovica solitra je sam kisik. Če se solitar v vročini raztopi, postane kisik prost in povzroča naglo gorenje snovi, katere z njim segrejemo.

Združevanje. Žveplo gori vztrajno — ne ugasne rado, oglje daje snov za gorenje, solitar pa povzroči, da te snovi naglo zgorijo.

5. poskus. Pomeša se 7 g solitra, 1 g žveplena in 1 g ogljenega prahu; nekaj te zmesi se v žlici užge (ostali del pa pokrij, da ti ne pade iskra vanj!). — To je strelni prah ali smodnik. Ako se smodnik na veliko izdeluje, se prah z vodo zmoči, v stiskalnicah stisne v podobi kolačev, ki se potem raztolčejo v drobna zrna. Zrna se prerešetajo in ločijo po velikosti.

Celotno shvatanje.

2. Odkod ima smodnik svojo moč?

Poglejmo, kaj je pri 5. poskusu v žlici ostalo! Skoraj nič. Kam je neki prešlo? Izgorelo je in se izpremenilo v plin. „Kadar zgore strelni prah, gode se tedaj neke preosnove v njem in konec teh preosnov je, da zaostane jako malo trdne tvarine, vse drugo se izpremeni v plinasta telesa. Plini pa se razpenjajo in potrebujejo veliko več prostora, ko trdna telesa, iz katerih so nastali: „Ako strelni prah zgore v tesnem, zaprtem prostoru, kakršen je n. pr. nabijališče puške, hočejo se plini, ki so nastali pri gorenju, močno razširiti“. Pravimo, plini imajo veliko razpenjavo. Ta razpenjavost se pa še mnogo poveča, ako se plini segrejejo, kar se zgodi, ako se smodnik užge. Med nabitim smodnikom je pa tudi nekaj zraka;

ta se tudi vsled vročine razširi in te moči bi razgnale cev, ako se ne bi umaknila krogla, ki je v njej nabita in planila s silno hitrostjo iz nje. Smodnik ima tedaj svojo moč od plinov, ki se narede pri zgorenju in segrejejo.

Ponovitev.

II. Spoznavanje. Kaj ste se sedaj o smodniku naučili? Iz katerih tvarin se dela? Zakaj se ravno te snovi vzamejo? Ali je potrebno določiti, koliko se od katere snovi vzame? Zakaj se strelni prah stiska? Kaj nastane iz smodnika, ako se užge? Kakšno lastnost imajo ti plini? Kaj iz tega sledi?

3. Čemu se smodnik rabi? Sedaj pa mi bodete lahko povedali, čemu se smodnik rabi! Rabi se za streljanje s puškami, topovi, možnarji in drugim strelnim orožjem. Rabijo ga pa tudi pri razstreljavanju pečin, parobkov itd. Nekateri ga rabijo celo kot zdravilo. Tudi pri streljanju zoper točo se ga veliko porabi.

III. Uporaba. Iz vsega tega pa ste spoznali, da je smodnik zelo nevarna reč. Ne užge se samo z ognjem, ampak tudi z močnim drgnenjem. Zato pa ne jemljite nikoli nabitega orožja v roke in tudi drugače se s smodnikom ne igrajte, ker se lahko smrtno poškodujete!

* * *

Ker ima iznajdba smodnika za kulturni napredek človeštva zelo važen pomen, zato se mora o tem tudi v ljudski šoli kolikor toliko izpregovoriti. Namesto pa, da bi se na dolgo in široko razkladal mnhov eksperiment, obravna se v prirodoslovni uri kratko, pa z dobrim in trajnim uspehom vsa skrivnost tega „hudičevega semena“. In v ta namen naj služi ta učna slika. O nasledkih te iznajdbe, pa naj čitatelj blagovoli pogledati str. 134. itd. C. Eidamove knjige „Der geschichtliche Lehrstoff für österr. Volksschulen“.

V. Pulko.

V oceno Slomškovega delovanja.

Priobčil dr. Fran Ilešič.

II.¹

Na strani 19. letošnjega „Popotnika“ sem ugibal, da je bil Slomšek tisti škof, „od katerega so se Slovenci mnogo nadejali, ki pa jih je (l. 1848.) varal: odpustil je 20 klerikov, ker so se zavzeli za svoj narod“.

Sedaj imam za to svoje mnenje direkten dokaz. Graški „Blätter der Freiheit und des Fortschrittes“ so poročali dne 14. avgusta l. 1848., da je v minolem šolskem letu lavantinski škof odpustil 13 bogoslovcev „wegen einer etwas frei verfassten Petition an ihn“.

Isto poročilo pripoveduje kot „Jesuitenfaktum“, da je neki König, ki je 17 let kot vojaški svečenik služil pri (koroškem) polku Prochazka, l. 1848. svojega škofa (škofa lavantinskega) poprosil dobre župnije, škof pa da je „vobče priljubljenega in spoštovanega“ gospoda zavrnil: „Sie haben durch 17 Jahre Ihre Ehre aufs Spiel gesetzt, ich kann sie mit einer guten Pfründe nicht bedenken“.

L. 1848. se je zganilo tudi vprašanje o šolskem nadzorništvu, o zvezi šole s cerkvijo. Septembra meseca tega leta je po nekaterih krajih Malega Štajerja v podpisovanje krožila prošnja, kjer se je prosvedovalo zoper nameravano ločitev šolskega nadzorništva od cerkve, zoper odpravo samostanov, zoper poddržavljenje duhovniškega premoženja. V nekaterih krajih so se kmetje branili podpisati, v nekaterih pa svečeniki spomenice vobče niti niso dali med ljudstvo, ker so se bali nemirov, a „pri nekteri fari v Lavantinski škofiji je bilo oznanjeno: ‚ker je to od škofije prišlo‘.“ Dotična spomenica je bila torej župnijam od lavantinskega škofijstva poslana.

A. Lipovšek, župnik v Selah pri Slovenjem Gradcu, ki nam je to sporočil v „Celjskih Slovenskih Novinah“ z dne 11. oktobra 1848, je bil prijatelj mislim spomenice, vendar je ni v cerkvi oznanil, čes, da ne spada v cerkev, pač pa se je pred župniščem z župljani o njej razgovarjal; o šoli so baje kmetje takorekoč enoglasno vzkliknili: Šole se nikoli ne smejo ločiti od cerkve! V take šole noben katoliški kristjan ne bode pošiljal svojih otrok. V tem smislu je Lipovšek v slovenskem jeziku na državni zbor sestavil prošnjo, ki so jo veseli podpisali vsi župljani selski, pa tudi trije starotrški (Janez Ovčjak, Jaka Apačnik in Popič vulgo Bošnik).

Od ordinarijata sestavljena spomenica je očitvidno zadela ob silen upor, zakaj celo tako ji naklonjeni možje, kakor

¹ Glej letošnjega „Popotnika“ str. 17.—19.

Lipovšek, so oklevali, jo spravljati med ljudi, in so na svojo roko postavljali slične prošnje.

Seveda baš slovenjegraška okolica je bila polna „zmotnjakov“, ki so baje kmetom pretili s tepežem ali celo s pobojem, ako bi podpisali take spomenice ali še dalje izpolnjevali svoje dotedanje dolžnosti do gosposk.¹

Sploh je bil takrat Slovenji Gradec velenemški. Izmed 1000 prebivalcev sta bila baje samo dva znana „švarcgelberja“, „deren Stellung man erraten kann“ (Blätter der Freiheit und des Fortschrittes z dne 29. julija 1848).²

Kako si je tolmačiti to-le vest „Moravskih Novin“ z dne 20. oktobra 1849: „Škof lavantinski je prepovedal profesorjem iz reda benediktinskega v Št. Pavlu, ki so v minulem letu na hvalen način podpirali predavanja na tukajšnjem prirodopisnem deželnem muzeju, v bodoče predavati“?

¹ Peticija lavantinskega ordinarijata je bila sigurno taka, kakor peticija sekovske in ljubenske vladikovine z dne 5. septembra, ki je natisnjena v graški „Volkszeitung für demokratische Interessen“ z dne 3. oktobra 1848. Graško „Meščansko društvo“, „Demokratsko društvo“, pa tudi mnogo seljaškega prebivalstva je zoper njo prosvedovalo. Te peticije valjda nikoli niso prišle pred državni zbor.

² Značaj Slomškove prestolnice Št. Andreja pred marčno buno l. 1848. nam kaže to-le: Imeli so tam svojo Liedertafel; okoli novega leta 1848. je nekoč ta „spevokol“ pel nemške pesmi; bilo je mnogo izbrane gospode, kar pevci zapoje i slovensko pesem „Življenje“, ki so jo dne 16. junija 1847. bile prinesle Bleiweisove „Novice“. To je pesem Jerneja Uršiča in se začinja: „Popotvanje, bratje, je naše življenje . . .“ Kdo je dotlej že pesem komponiral? (O tem poroča M. [ajer] v peštanskih „Serbskih Narodnih Novinah“ v dopisu iz Celovca z dne 20. januarja).

Kako pospeševati redni šolski obisk.

Ant. Leban, nadučitelj v Komnu.

„Nicht abwärts, noch rückwärts,
sondern aufwärts und vorwärts“.

Dr. Dittes.

Pri nas v Avstriji je vsled § 21. šolskega zakona z dne 14. maja 1869 zavezan vsak normalno razvit otrok od 6. do končanega 14. leta obiskovati šolo. Vsled § 1. učnega reda od dne 20. avgusta 1870, mora glede tega krajni šolski svet šolskemu voditelju, da bode mogel paziti na redno hojo v šolo, osem dni pred začetkom vsakega šolskega leta izročiti

zapisek vseh otrok, katerim je v tistem kraju dolžnost šolo obiskovati. Starši ali njihovi namestniki so dolžni te otroke v šolo pošiljati in učiteljstvo mora strogo delati nato, da se to vrši. One starše, ki dolžnosti ne izpolnjujejo, naj učiteljstvo po šolskem voditelju naznani krajnemu šol. svetu, da pridejo v postavno razpravo.

Vsled § 3. učnega reda z dne 20. avgusta 1870 ne sme nobeden otrok brez opravičenih izgovorov zamujati ali izostajati iz šole, izvzemši: 1. ako otrok oboli; 2. če izbole roditelji ali svojci, ako je dokazano, da ga potrebujejo v postrežbo; 3. slabo vreme, ako bi otroci v njem utegnili oboleti; 4. taki slabi poti, da se po njih ne more hoditi (§ 4.).

Po § 6. te odredbe je dolžnost vsakega učitelja (ice) pomagati v to, da se morejo šolske zamude d o k a z a t i. — Učiteljstvo je torej zavezano, da vse zamude dan na dan beleži v razrednico. Zapisnik teh šolskih zamud pa mora šolski voditelj izročiti krajnemu šolskemu svetu polmesečno. Krajni šolski svet ima pa dolžnost vzroke zamud preiskovati, ter proti nemarnim roditeljem — ali njih namestnikom — postopati po zakonu (§ 7.). Izpisek šolskih zamud pošlje krajni šolski svet c. kr. okrajnemu šolskemu svetu, kateri mora glasom § 73. šol. postave z dne 8. februarja 1869 nemarne roditelje kaznovati.

Z ozirom na postavne predpise naj učiteljstvo po mojem ne merodajnem mnenju glede na šolske zamude tako-le postopa: 1. Strogo naj se gleda nato, da se vsaka šolska zamuda zabeleži. 2. Na večrazrednicah naj se posamezni slučaji privatno ali v lokalni domači konferenci pogovore. Vsled tega bode znal šolski voditelj postopati pri oddaji izpiska krajnemu šolskemu svetu. 3. Ako roditelji javijo, da je otrok bolan, a to ni dokazano, naj se zahteva zdravniško spričevalo ali potrdilo prič. 4. Naprosi naj se c. kr. okrajni šolski svet, da se drži predlogov krajnega šol. sveta. 5. Imena kaznovanih naj predsednik krajnega šolskega sveta vselej naznani šolskemu voditelju v znanje in ravnanje. Ta javi to učiteljstvu. 6. Voditelj naj beleži imena kaznovanih v beležnico, da bode znal v bodoče postopati, ako bi se zamude ponavljale.

Toliko glede šolskih zamud in šolskega obiskovanja.

Poglejmo sedaj vzroke šolskih zamud. Največ se roditelji izgovarjajo z ozirom na zamude tako-le: 1. da je šola preoddaljena od všolane vasi; 2. da so tuintam slabe ceste; 3. da so roditelji ubogi in ne morejo otrok z vsem potrebnim priskrbeti; 4. nevednost ljudstva je večkrat vzrok zamud; 5. tudi učiteljstvo je včasih krivo, da otroci ne hodijo redno in radi v šolo.

Ako tuhtamo vzroke teh zamud, doznamo, da je tuintam resnično, da so nekatere všolane vasi preoddaljene od šole, a vendar niso toliko oddaljene, da bi te občine mogle zahtevati svojo šolo. Ako so ceste slabe, naj se vpliva na merodajne činitelje, da se zboljšajo. Proti revščini se je sicer težko boriti, pa naj se ukrene, kar je možno, da se temu kolikor

toliko v okom pride. Nevednosti roditeljev naj se s tem pomaga, da učiteljstvo prilično roditeljem pojasni šolske zakone. Večkrat iz nevednosti roditelji ne spoznajo koristi šole. Ako pa tudi ljudstvo spozna koristi šole, vendar večkrat kljubuje zakonu iz raznih vzrokov, ki so pa prazni in ničevi. Najboljši pripomoček v tem oziru je večja omika in boljša izreja staršev. Težko je pridobiti roditelje za občekoristne naprave, ker je težko jih odvracati od škodljivih razvad. Pri nas je vajen kmet dobro živeti in se lepo oblačiti. Dobro živi in se lepo oblači, dokler ima kaj. To presega njegovo gmotno stanje. Da je pa to potrata je očitno. In vendar gleda kmet bolj na to, nego na izomiko svojih otrok. Vse to mnogo stane in kmet zabrede v dolgove, iz katerih se ne more več izkupati. Tako gredo lepa posestva rakovo pot in kmet pride na boben.

Iz tega je pač razvidno, kako je potrebno, da izredimo iz šolske mladine drugačen naraščaj. Naj bi „sinov narod nov“, kakor piše naš Prešeren, pomagal v to, da dobimo zadosti omikanih, treznih, varčnih in pridnih gospodarjev, ki bodo korist šole cenili in bodo svoje otroke radi v šolo pošiljali. Učiteljstvo naj napeljuje roditelje k napredku pri pouku v kmetijstvu in drugih strokah in naj skuša pridobiti jih za šolo. V ta namen so umestni poučni pogovori pri raznih prilikah, da naše ljudstvo dovedemo do pravega spoznanja. Takim činom se bode zboljšal tudi obisk.

Da postane šolsko obiskovanje prav redno, je v prvi vrsti odvisno od vestnega učiteljstva in predsednika krajnega šolskega sveta. Imenovani činitelji morajo storiti v prvi vrsti svojo dolžnost. Seveda mora biti tudi predsednik krajnega šolskega sveta mož na pravem mestu, t. j. prijatelj šoli. Ako ni vesten in naklonjen šoli, ne bode poklical nemarnežev na opravičenje šolskih zamud, a še manj jih v kazen predlagal. Vsled tega postanejo roditelji otrpni do šole, ker vidijo, da se jim nič ne zgodi. V takem slučaju je najboljšo, da vzame šolski voditelj ta posel sam v roke in postopa pravilno in postavno. Baš tako naj glede na zamude postopa c. kr. okrajni šolski svet.

Omenil sem, da je večkrat učitelj kriv, če otroci ne pohajajo redno v šolo. Ako učitelj nima pravega veselja do šole, do svojega vzvišenega poklica in opravlja ta posel tlačanski, ne more imeti ljubezni do šolskih otrok. Kjer pa ni ljubezni, ne more se terjati, da bi takega učitelja otroci ljubili, ter le neradi zahajajo v šolo. Ako nadalje učitelj z otroci v šoli postopa neprijazno; če ne zna prijetno poučevati, ker se na pouk ne pripravlja, ali je nedosleden pri svojih ukazih, potem naj nikdar ne toži, da otroci ne hodijo redno in radi v šolo. Ako se učitelj tudi zunaj šole ne vede tako, kakor bi se moral, da ga ljudje kaj čislajo, njegova šola tudi navadno ni dobro obiskovana.

Učitelj naj se potruži, da bodo otroci radi hodili v šolo. Naj uporablja vsa sredstva, da to doseže. Znano je, da ljudstvo smatra tuintam šolo kot nepotrebno napravo, zato tudi učitelj nima pri ljudstvu prave veljave, ako si je ne zna sam pridobiti. Največ veljave pri starših doseže učitelj prav po šolskih otrocih. Ako je učitelj vnet za svoj poklic, pridobi si kmalu ljubezen pri šolskih otrocih. Zato pa mora biti strogo nepristransk. Ravna naj z vsemi otroci enako: z otroci bogatih staršev tako, kakor z otroci ubožnih staršev. Učitelj naj bode dosleden pri ukazih in terjatvah in pravičen s hvalo in z grajo. Učitelj naj si prizadeva mikavno poučevati ter naj gleda, da se otroci vedno kaj koristnega in novega uče, in da jih pripravi, da radi doma kaj od tega povedo. — Zraven tega naj jih vadi, da se lepo vedejo in da so ubogljivi. Ako učitelj svojo šolo dobro uredi, starši in drugi kmalu zapazijo, da se njihovi otroci res kaj koristnega uče v šoli, in se lepše vedejo. Zbog tega pa tudi potem učitelja in šolo bolj cenijo in svoje otroke radi v šolo pošiljajo. Učitelj ima pa v tem slučaju pri vsej občini veljavo. Učitelj naj bode trdnega značaja, ter za svoj stan zadosti omikan, pa naj se tudi vedno dalje izobrazuje. Pedagog Pestalozzi piše: „Ein Lehrer, der an seiner eigenen Vervollkommnung arbeitet, arbeitet damit auch an der Vervollkommnung seiner Schule“.

Učitelj naj bode z ljudmi prijazen, odkritosrčen, a ne hinavsk in priliznjen. Ako je učitelj izurjen še v drugih strokah, kakor n. pr. v kmetijstvu, čebelarstvu, sadjereji itd. pa to ljudem praktično in z besedo kaže; če je slednjič tudi sam dober ekonom in to z besedo kaže, da nima dolgov, če ni udan pijančevanju in drugim strastim — pridobi si gotovo veljavo in spoštovanje. Starši mu potem radi zaupajo, svoje otroke, ter jih redno pošiljajo v šolo. S takim postopanjem bode učitelj dosegel prav dobro šolsko obiskovanje in od tega je večinoma odvisen napredek v šoli, saj piše pegagog dr. Kehr: „In der Regelmässigkeit des Schulbesuches liegt der Fortschritt der Schule“.

Naposled še nasvetujem, da bi se tiskovini za izpisek šolskih zamud dodalo še nekaj rubrik in sicer rubriko, v koji naj se označi, kolikokrat je bil dotični učenec (ka) že izkazan zaradi neopravičenih šolskih zamud in rubriko za predlog krajnega šolskega sveta glede šolskih zamud.

Književno poročilo.

(Novosti.)

Wjela-Muka, Příkladowa a przykładowne hrónčka a wusłowa Hornjolužiskich Serbow. Zběrał a zhromadził Jan Radyserb Wjela. Dorjadował a wudał dr. Ernst Muka. Budyšin. Z nakładom dr. E. Muki. 1902. XIV + 214. — To je kolikor mogoče popolna zbirka gornjelужиško-srbskih narodnih „pregovorov, pregovornih rekov in poslovic“, ki jo je uredil in na svoje stroške izdal veleugledni slavist, vodilni duh današnjih Lužičanov, dr. Ernst Muka.¹ Gradivo samo pa je bil nabral sedanji nestor srbskih rodoljubov in pisateljev, 81 let stari Jan Radyserb Wjela.

Jan Wjela se je narodil l. 1822. v budišinskem predmestju Židovo, posvetil se je učiteljskemu poklicu in je od l. 1842. do 1889. služil kot učitelj pri Budišinu in v Židovu; zajedno je 24 let poučeval na budišinskem gimnaziju srbske gimnaziste neobvezno srbščino.

Wjela spada med najznamenitejše lužiške pesnike in poljudne pripovedovalce 19. veka — Radyserb je njegov psevdonim. Odlikuje se kot baladist na epskem polju, a težnja po poljudnosti mu vzame često umetniški značaj. Starčka, ki je 47 let šolnikoval, diči še sedaj izredna živahnost in delavnost.

Iz navedenega dela, ki mu je Wjela 50 let zbiral gradivo, naj navedem tu sledeče izreke:

Abecej — bjez pukow njej' (Abece — brez batin ně).

Abecej — ćelatku 'šće wušne njej' (Abece — še telesnatemu koristno ně).

Abecej — ćisń tom' ćornom' psej (Abece — vrzi črnemu psu).

Abecej kup za Janka — njezabywši poprjanca (Abece kupi za Janka — ne zabivši poprnjaka).

Abecej — lubša je mi škorodej (Abece — ljubši mi je raženj).

Dr. Fran Ilešič.

„**Mali vitez.**“ Tega Sienkiewiczzevega romana, ki ga izdaja knjigo-tržnica Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani po prevodu Podravskega, izšel je že 4. snopič. Cena snopiču 40 vin.

Slovanska knjižnica. Snopiči 115 do 120 izšli so skupno in pri našajo prva dva dela veleznamenitega romana „Križarji“, ki slovi kot eden najizbornejših spisov Henrika Sienkiewicza. Med Slovenci je Sienkiewicz tako popularen, kakor noben drugi slovanski pisatelj in zato smo prepričani, da bo občinstvo rado seglo tudi po tem njegovem romanu. „Križarje“ je preložil spretni prevajalec Podravskega.

¹ Lužiški Srbi prebivajo po takozvani Gornji Lužici v kraljestvu saskem okoli Budišina in po Doljni Lužici na Braniborskem okoli Chotebusa. Po bivališčih in jeziku so najbližji Čehom, a vsled germanizacije ginejo; je jih še kakih 156.000.

„Zvonček“ ima v suščevi številki sledečo vsebino: 1. Pesem o Američanih. Strninski: Pesmi. 2. Jezdec. C. Logar. Pesem. 3. V izbero. F. Žgur. Pesem. 4. Boj dveh palčkov. C. Logar. Pesem. 5. Škrat. I. Trošt. Povest. 6. Iz mladih dni IV. Fr. Selski. Povest z dvema podobama. 7. Kum Jarnajko. O. Zupančič. Pesem. 8. V morskih globočinah. L. Ogorek. Poučni spis z dvema podobama. 9. Medveduhar. Solovej. Pravljica. 10. Pomladni pozdrav. Bogomila. Pesem. 11. Prevara. C. Logar. Pravljica. 12. Zjutraj. Bogomila. Pesem. 13. Bratovska ljubezen. Solovej. Povest. 14. Tinče — ptičji lovec. Fr. Rojec. Povest. (Konec.) 15. Pa recite . . . C. Slavin. Pesem. 16. Pouk in zabava. Podbreška vojska. M. Pajk. Uglasbena pesem s podobo. 17. Novice. Uganka. Rešitev. Ta izborni slovenski mladinski list z vsakim letom, da, z vsako številko prav ugodno napreduje. Zato ga ne moremo dovolj toplo priporočati.

R a z g l e d .

Listek.

Mati „kuhajo“, oče pa „orjejo“. Marsikdo ni zadovoljen z materjo, ki „kuhajo“ in z očetom, ki „orjejo“. Tako je nekdo v „Ljubljanskem zvonu“ (l. 1899?) želel, naj bi se opustil ta „germanizem“. Janežič-Šketova slovnica to obliko samo omenja: „Kadar govori Slovenec o višjih osebah, katerim hoče svoje spoštovanje tudi v besedi skazati, tedaj jih v njihovi navzočnosti vika, v njihovi nenavzočnosti pa onika“ (§ 315.). Posnemajoč Nemca, priprosti Slovenec višje osebe tudi v njihovi navzočnosti onika in le sčasoma jih je menda začel onikati tudi v njihovi nenavzočnosti.¹ V nekaterih krajih, zlasti v malih mestih velja vikanje kot kmetško, ter se sploh le onika. Nasprotno pa izobraženci ne onikajo, vsaj javno ne. Pač pa se v priprostem ljudstvu in otrokom namenjenih knjigah onika. Tudi naše najnovejše čitanke in računice onikajo. Iz tega bi človek sklepal, da je onikanje le za priprosto ljudstvo in za otroke in to ne brez tendence . . . Tako zlorabo jezika v pedagoške in politične namene pa mora vsakdo obsojati. O tem bi se dalo še govoriti. Želeti pa je, naj bi prej jezikoslovec povedal svoje mnenje.

Iv. Magerle.

Ljudska palača. V Parizu mislijo zgraditi palačo, pravo palačo za prosti narod, za ljudstvo. V ta namen se je že ustanovila akcijska družba. Ta palača naj postane vrhunec modernih zahtev ljudstva; ona naj bi vzbujala v potomcih spomin na demokratiško zavest in socijalna prizadevanja sedanjega časa tako, kakor označujejo stare zgradbe kulturo grškega naroda, kakor nas spominjajo gotske cerkve srednjeveške omike. Ta palača se bode dvigala na prostoru, ki bode meril 3000 m², 20.000 ljudi bode lahko združeval v sebi. Prilličje bode namenjeno raznim konzumnim društvom,

¹ Nekje na Gorenjskem je baje neki župnik učil ljudstvo, da duhovnikov ne sme vikati, temuč da jih mora onikati.

kopeli, javni, vsakemu pristopni čitalnici, kavarni in krčmi. V sredini se postavi narodno gledališče za 1500 gledalcev, v katerem bode vzklila nova umetnost, velika galerija, ki bode ločila gledališče od vrta, bode namenjena muzeju. V vrtu se bodo vršili po letu koncerti, v njem bode telovadnica in vse, kar prispeva pri zdravem telesnem razvoju mladine. V prvem nadstropju bodo sobe, ki se dajo v najem različnim delavskim društvom, potem knjižnica, čitalnica in šolske sobe, kjer se bodo shajali zvečer delavci, po dnevu pa se bodo učili tamkaj njih otroci srednješolskih predmetov. Tako se uresniči integralna prosveta ljudstva. Drugo nadstropje bode obsežalo delavnice in vzorne ateljeje, kjer bodo mogli delavci se navzeti pristne umetnosti. V ta namen se bodo vprižarjale razstave, in tako se bode umetnost sama dvigala po svojih proizvodih. Več dobrih kemiških in fizikalnih kabinetov popolni to tehniško naobrazbo. V tretjem nadstropju se bodo končno nahajale majhne sobe za delavce, oskrbljene s pohištvom in skupno razsvetlavo in kurjavo, ki se bodo oddajale mladim delavcem za nezatno vsoto v najem. Ena delnica se prodaja za 50 fr., v odboru pa zavzemajo mesta možje, kojih ime ima veljavo v Parizu, člani akademije, prvi pisatelji in umetniki.

Pameten ukaz. Rumunski ministar prosvete je izdal ukaz, da imajo učitelji vplivati na svoje žene, da se odslej ne bodo več nosile po francoski modi, ampak da se oprimejo narodnega kroja. Narodna noša, večkrat tako ozko spojena z bitjem — žitjem naroda, pač povsodi pojema. Ljudstvo se polagoma identifikuje, nikjer pa to ni tako lahko kakor pri kroju. Koliko Slovenk nosi še danes narodno nošo? Pač se spravi tuintam število deklet pod pečo, kadar je treba sprejeti visokega gosta, a potem gre vse vkupe zopet pod ključ. In taka ni samo usoda slovenske narodne noše, tako se ji godi po vseh krajih (celo Zamorci jo polagoma opuščajo). Ukaz rumunskega ministra je gotovo imeniten. Zdrava narodna noša pač v vsakem oziru nadkriljuje tiste tesne modne obleke, ki tako silno škodujejo zdravemu razvoju ljudskega telesa. A mislimo, da podleže tudi resolutni minister prosvete oni struji, ki se širi od zapada proti vzhodu in uničuje pestri kroj narodov. Teško, da bi se Rumunke dale prepričati, kako koristno, kako rodoljubno bi bilo, slušati ministrov ukaz. Saj vemo, da ravno tam, kjer omika še ni na znatni stopnji, igra opičje posnemanje tujstva najvažnejšo vlogo.

Pedagoški paberki.

Govor učiteljev. Ta znameniti činitelj v vzgoji mora biti poln sile in življenja; vzbujajoča, pojasnjujoča, napanjajoča, razlagajoča in okrepljujoča moč naj ga navdaja. Prijazna, vzpodbujajoča in opominjajoča beseda vliva v otroško dušo ljubezen, veselost in radost in sili jo k samodelnosti, ki vede k samostojnosti. Po vsebini in obliki bodi učiteljev govor vzor resnice in jasnosti, in sicer objektivne resnice v prirodnoznanstvem, matematiškem in zgodovinskem pouku, subjektivne resnice v veronauku in moralih. Govor bodi tekoč, naraven, ne umeten, iskan. Olepšajo naj ga pregovori, izreki pesnikov, umestne figure in spremembe, tudi dovtip in humor. Važnost se govoru ne daja po smešnem patosu, važnost mu priskrbi edino-le učivo, vzgojni moment, spoznanje vrednosti otroške duše.

Šolski zdravniki na Japonskem. Japonski minister za prosveto je ravnokar izdal izkaz o stanju šolstva v letu 1900/01. Po tem izvetju je bilo v imenovanem letu nastavljenih 3758 šolskih zdravnikov. Njih število se je pomnožilo v enem samem letu za 852. Izvetje sicer priznava, da se še ni v tem oziru vse dognalo, kar bi bilo treba ukreniti, a iz njega je tudi razvidno, da je Japonska že davno pustila za sabo marsikatero evropsko državo.

Realka in vseučilišče. Prusko ministrstvo za prosveto se je izjavilo za pripuščanje učencev realk na vseučilišče, in sicer smejo proučavati prava. Tako se bližamo onemu stališču, na katerem bi bilo ljudstvo že lahko sto in sto let: da se namreč človek tudi brez latinščine in grščine vzveliča. Nemara dospemo nekadaj do prepričanja, da bi tudi ljudski učitelj lahko s pridom slušal vseučiliške nauke. Pa ta čas še ne pride kmalu. Preje mora pol Evrope uvesti to institucijo, potem prišepamo šele v Avstriji za drugimi.

Robota otrok v Združenih državah. Kakor poroča „Arena“ se nahajajo v steklarnah v New-Jerseyu, kjer delajo zlasti Vlahi, otroci v znatnem številu, v starosti 8 let in še mlajši, ki delujejo tam za jako nepovoljnih, zdravlju škodljivih pogojih. Da takšni otroci ne hodijo v šolo, je umevno samoobsebi. Na dan zaslužijo 35 do 40 centimov. Njih delo je težko. Oblečeni so v cunje, trpijo glad in niti spati ne morejo dovolj. — Slično postopajo v tovarnah „Društva ameriških tiskarn“. Te ogromne tovarne so last večkratnega milijonarja Durfee-Bordena, ki biva v New-Yorku. Ta daja zaslužek sto in sto otrokom; mnogi izmed njih delajo vsak dan po deset ur. Delajo v velikih cisternah, v takozvanih „apnenicah“, kjer popolnoma nagi napolnjujejo bečke s cunjami. Med tem časom kar so v jamah, napaja se njih telo z različnimi kemiškimi substancami, ki se porabljajo za belenje. Apno igra tu glavno vlogo. Ko prihajajo otroci iz jame, so tako beli, kakor apno samo. — Najgorje pa postopajo z otroci v kotonovih tovarnah v Južni Karolini. Tu jih izkoriščajo pri nočnem delu. Ti otroci so tudi duševno tako zanemarjeni, da niti ne vedo, koliko let jim je.

Ječa v šoiskem vrtu. V Ščepanovi v Galiciji se nahaja občinska ječa nekoliko korakov daleč od šole v šoiskem vrtu. Otroci vidijo večkrat čudne stvari, kako vlačijo pijanca v to ječo, kako se prepira zaprta ženščina z organi javne varnosti. Da takšni odnošaji ne morejo biti v prid mladim dušam, to leži na dlani.

Kronika.

Zastopniki učiteljstva v deželnih šolskih svetih. Poroča se, da je vlada pripravljena ustreči želji učiteljstva in poskrbeti, da dobi učiteljstvo v deželnih šolskih svetih zastopnike, ki jih bo samo volilo.

† **Ravnatelj Andrej Žumer.** 28. februarja t. l. je umrl v Kranju c. kr. okrajni šolski nadzornik Andrej Žumer. Rojen je bil v Gorjah na Gorenjskem l. 1847. Ginnazijo je dovršil v Ljubljani, kjer je leta 1869. tudi maturiral. Učiteljeval je ves čas v Ljubljani. Tu je bil stalno nameščen leta 1873. Kot učitelj je služboval na II. mestni petrazrednici do l. 1891, takrat pa je bil poklican na Praprotnikovo mesto kot nadučitelj na I. mestno šolo. Že leta 1882. je bil imenovan nadzornikom za kamniški, a l. 1888 pa za kranjski okraj. Ko so se pa l. 1894. nadzorniška mesta popolno predručala, je bil imenovan c. kr. okrajnim šolskim nadzornikom za kranjski in radovljiški okraj s sedežem v Kranju. Tudi literarno je bil zelo delaven. Po Praprotniku je bil prevzel uredništvo „Učiteljskega Tovariša“, katerega je urejeval do svojega odhoda v Kranj. Bil je dolgotni predsednik „Slovenskega učiteljskega društva“, odbornik „Slovenske Maticе“ in „Šolske Maticе“ in vesčasni predsednik „Učiteljskega konvikta“. Na šolskem polju je bil izredno zaslužen mož, bodisi kot učitelj voditelj ali nadzornik. V družbi z drugimi je izdal zelo praktično „Prvo slovensko berilo“ in „Prvo nemško slovnico“. Za mnogoštevilne zasluge zlasti kot pedagog je bil dvakrat odlikovan. L. 1895. mu je bil podeljen zlati zaslužni križ s krono, pred par leti pa častni naslov ravnatelj. Mož je bil plemenitega srca! Kdor ga je poznal, ga je spoštoval. Posebno pa je omeniti, da ga je vse podrejeno mu učiteljstvo visoko cenilo in ga ljubilo kot svojega očeta. — Večna mu pamjet!